سیاسەتی بەتورک کردن لەسەردەمی مستەفا کەمال 1923_1939.. سەمیان مەڕوان عبدالقادر

لەم وتارەدا دەمانەوێت باس لە سیاسەتی بەتورک کردن بکەین لەسەردەمی مستەفا کەمال دا وەرگرینگی زیاتر بدەین بە وەی کە مستەفا کەمال دەیوست کۆمارێکی تورکی ڕابگەیەنێت دەستی دایە هەلوەشانەوەی ئیسلام کەمالیەکان هەموو جۆرە چالاکی و دیاردەی ئیسلامی قەدەغە کرد دەستیان کرد بە داخستنی هەموو دامو دەزگا سیاسیە ڕۆشنبیریەکانی کوردی و داخستنی ڕۆژنامەکان کەزۆر بەیان لە ئستەمبول بوون جلوبەرگی و زمانی کوردیان قەدەغە کرد بەیەکەم جار لەمێژووی کورد ڕووبەروی پاکتاوی ڕەگەزی و جینەسایدی بونەوە ، مستەفا کەمال کە یەکەم سەرۆکی کۆماری تورکیا بوو لە9_9_1923سەربەخۆی تورکیای ڕاگەیاند کە بەماوەی پازدە ساڵ لەدەسەلات مایەوە کە لەو ماوەیەدا پەیوەندی لەگەڵ ولاتی ئیسلامی پچڕاند و ولتەکەی گۆڕی لە ئیسلامیەت گۆڕی بۆ عەلمانیەت کە مزگەوتی سولتان حەمیدی و سەرجەم مزگەوتەکانی تری داخست وە زمانی عربی قەدەغە کرد واتا مستەفا کەمال باوەڕی بە ئیسلام نەبوو وەسیەتی کرد ئەگەر مرد نوێژی لەسەر نەکەن ، دوای ئەوەی پەیمان نامەی لۆزان لە23تەموزی 1923 مۆرکرا بە سەرکەوتنی مستەفا کەمال کەتوانی دەست بەسەر ئەوناوچانە دابگرێت کە لە پەیمانامەی نیشتیمانی1920ئاماژەی پێکرابووچونکە لۆزان سەردەستەی هەموو ئەوزنجیرە پەیمانانە بوو کە سیمای هەرەمایەتی توریکیای جێگیر کرت دوای ئەوەی کە مستەفا کەمال دەسەلاتی جێگیر بوو لەتورکیا هەلسا بە ئەنجامدانی چەند کارێک کە ناوی لەنابوو چاکسازی بەلام ئەم پرۆسەیە بریتی بوو بەعەلمانی کردن و ڕۆژئاوای کردنی تورکیا ،چونکە مستەفا کەمال دەیویست لەڕێگەی پرۆسەی چاکسازیەوە تورکا بکات بە دەولەتێکی هاچەرخ کە هەلسا بە قەدەغەکردنی تەرەقەتی سۆفیگەری و یەکسانی لەنێوان ژنو پیاودا هەلسا بە قەدەغەکردنی ئازادی ئافرەت لە بەژداری کردنی لەکارو باری سیاسی جگە لەمانەش چاپکردنی پەرتوکو بانگدانی بەزمانی قەدەغە کرد زمانی تورکی کردە زمانی فەرمی دەولەت بەلام ئەمکارانەی مستەفا کەمال سەرکەوتو نەبوو بەتایبەتی لەوشوێنانەی کە دورە دەست بوون لەتورکیا بەشێکیشیان لەدوای مردنی مستەفا کەمال هەلوەشێندرانەوە چونکە کەمالیەکان بەزۆری ئەم مەرجانەیان بەزۆری بەسەر خەلکی

تورکیا سەپاندبوو هەربۆیە سەرچاوە مێژوویەکان ڕەخنەی توند ئاڕاستەی سیاسەتی بەتورک کردن و پڕۆسەی چاکسازی لەتورکیا.یەکێکیتر لەکارە گرینگەکانی مستەفا کەمال 2ئاداری 1924دا بەیاری دا بە هەڵوەشاندنەوەی وەزارەتی ئەوقاف و گواستنەوەی داهاتەکەی بۆ گەنجینەی گشتی بۆ ئەوەی لەبواری پارەدار کردنی سیاسەتی دەوڵەتی سوودی لێوەر بگیرێت بەپێی مادەی163کەباس لە قەدەغە کردنی بەکارهێنانی ئایندەکات بەکاروباری سیاسی کەدواتر لەپەیمانامەی لۆزاندا چوار مەرجیان دانا بۆ سەربەخۆیی تورکیا کەبیرتی بوون لە هەڵوەشاندنەوەی خەلافەتی ئیسلامی و ڕاگەیاندنی عەلمانیەت لە تورکیا و دەرکردنی خەلافەتی عوسمانی بەدەرەوەی وڵات هەروەها دەستگرتن بەسەر مولکو سامانی دەوڵەتی عوسمانی دواتر هاوپەیمانان بەیاریان دا بەچۆلکردن ناوچەگەورەکان و ئەستەمبول و تورکیا دەست بەرداری مافەکانی خۆیان بوون لەوناوچانەدا ،تورکەکان پاش ئەوەی بەشێکی زۆری ئەو نەخشانەی کەکێشابویان بۆ چەسپاندنی دەسەلاتی خۆیان هێنانەدی ئامانجەکانی دوای ئەوەی کەکاریان بەکورد نەما کەوتنە دژایەتی کردنیان پاشگەزبونەوە لەوبەڵێنانەی کە پێیان دابوون کەهەموو ڕێکخراوەکانی کوردیان هەڵوەشاندەوە وەڕۆژنامەو گۆڤاری کوردیان قەدەغە کرد وەتانکە ڕێگا کەکوردەکان بیگرنە بەر وازهێنانە لەزمانی باوباپیریان ڕازیببن بەوەی بەڕەگەزی تورکی هەژماربکرێن بۆ ئەوەی جارێکی تر نەتوانن داوای مافی خۆیان بکەن ئەوسیاسەتی ویاسایانەی مستەفا کەمال دەریکردبوون لەڕێدا ئاماژە بەچەند هەکارێک دەکەین کەبریتی بوو لە 1.بەپێی ئەویاسایەی حوکمەتی تورکیا دەربارەی کەمەنەتەوایەکان دەری کردبوو حوکمەت نەخشەی کێشابوو کە کوردەکان لەناوچەکانی ڕۆژهەلات بەکۆمەل بگوازرێنەوە بۆ ناوچەکانی ئەنادۆل وەتورک بهێندرێتە شوێنیان.

2.هەڵوەشانەوی خەلافەت بووەهۆی تێکدانیشیرازەی تورک و کورد کەپێکەوەیان گرێدرابوون.

3.قەدەغەکردنی بەکارهێنانی زمانی کوردی ناچارکردنی کورد کەلەسەرجەم دامودەزگاکانی بەتورکی قسە بکەن ئەمەش هەڕەشە بوو بەسەر نەتەوەی کورد بەتایبەت داخستنی قوتابخانە ئاینیەکان کەتەها شوێنێک بوو کوردەکان دەیان توانی بەزمانی خۆیان تێیدا بخوێنن وەگۆڕنی ناوی سەرجەم شوێنەکان کەکوردی تێدا نشتەجێ ببون وەسەرجەم فەرمانبەرەکان کەدادەمەزران تورک بوون و هەڵدەستان بەدورخستنەوەی فەرمانبەرە کوردەکان بەشوێنە دورەکان.

4.هەموو ئەوباجو سەرانەی لەدانوشتوانی ناوچەکوردیەکان وەردەگیرا هیچ سودێکی بۆ ئەوان نەبوو چونکە لەدگاکاندا بەبێ وەرگرتنی بەرتیل کاری نەدەکرد بۆ هەڵبژاردنی وەلی ویلایەتەکان حوکمەت تەنها ڕێگەی بەوانەدەدات هەڵبژیردرێن کە تورک بون

5.سیاسەتی حوکمەتی تورکیا بەتەکدانی هاندانی حەشیرەتەکانی کوردبوو بۆ ئەوەی بەگشت یەک دابچنەوە و دژایەتی یەکتری بکەن هێرش بردنو دەست درێژی کردنی سەربازانی تورک بەسەر ناوچە کوردیەکان وە ئەو کوردانەی کە دەکرانە سەرباز بەوپەڕی توندوتیژی مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا و سوکایەتیان پێدەکرا وە قورسترین ئەرکیان پێ دەست پیردرا هەموسەروتو سامانەکانیش بۆ تورک بوون و کورد لێی بەبەش بوون ، کەواتەمستەفا کەمال کە کارزمایەکی بەناوبانگی تورکی بوو توانی گۆڕانیکاری سایسی گرینگ لەتورک بەئەنجام بگەینێت بۆیە تورکیا لەسەردەمی مستافا کەمال تەواوی چینو توێژەکانی کرانە زمانی تورکی زمانی عەربی قەدەغەکران و سزاش بۆ ئەو کەسانە دانرا کە پەیرەوی لەزمانەکانی تر دەکەن.

سەمیان مەڕوان عبدالقادر

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گومڕا (59).. شەماڵ بارەوانی

ئاشقی کیژی مەسولێکی ئیسلامی بووم!

ئەوە لەکۆلێژ بووم، لە قۆناغی یەکەم، لە حوجرەش، لە مزگەوتی حاجی عەلی سەرانی دەمامەوە، لە کورانی مەخموور.

لەوکاتەدا، مەیلم بۆ کچە مەسولێکی ئەو حیزبە ئیسلامییە لا دروست بوو، کە تێیدا ئەندام بووم. کچی ئەندامێکی سەرکردایەتی بوو.

لە ڕاستیدا، من ئەو کچەم لە کەڕنەڤاڵێکی حیزب بینی و خۆشەویستییەکی تاک لایەنە بوو و ئەو کچە ئاگای لە نەبوو کە من بۆی دەسووتام. چوون وەك مۆمێک بۆی دەتاوامەوە و دڵ و هۆشی خراپ

داگیرکردبووم. جا نەمدەزانی چۆن و بە چ ڕێگایەک بڕۆمە پێشەوە!

فەقێیەکی هاوڕێم پێشنیاری بۆکردم: بە هاوسەری مەلا(س...) بڵێم و گوتی: ئەو زۆر ڕێزی تۆ دەگرێت و وەکو کوڕی خۆی سەیری تۆ دەکات. حەقیقەت وابوو، من و هاوسەری ئەو مەلایە وەکو دایک و کوڕمان لێهاتبوو.

لە پۆلی یازدەوە من لەو حوجرەیە مامەوە، تا قۆناغی یەکی کۆلێژ و ئەوکاتەی لای مەلای هاوسەرییەوە، بە هۆی خوێندنەوەی کتێبی خەتەرەوە دەرکرام.

لە بەشێکدا، بە تەواوی باس لەچیرۆکی ئەو دەرکردنەم دەکەم.

هاوسەرەکەی مەلا، دادە(س.هەڵەبجەیی)، تا بڵێیت ژنێکی حەکیم و میهرەبان و ڕووخۆش و دەستکراوە بوو.

دواتر دێمەوە سەر باسی چیرۆکی خۆشەویستی خۆم و ئەو کچە ئیسلامییە.

پۆلی پێنجی ئامادەیی(یانزە)، بووم ماوەیەک لە بنەسڵاوە و لە حوجرەیەک دەمامەوە، لە مزگەوتی دەشتی هەولێر، لای(مەلا ڕزگار کەرکوکی)، کە مەلای مزگەوتەکەبوو و سەرپەرشتی حوجرەکەیشی دەکرد و وانەی نەحو و زمانی عەرەبیشی پێ دەگوتینەوە.

مەلا ڕزگار، مەلایەکی ئاڕاستە سۆفیزم بوو، تا بڵێی کەسێکی دڵپاک و میهرەبان و بێ گرێ بوو.

شەوانی هەینی شێخ دەهات، مەلا ڕزگار جارێک من و فەقێکانی تری بردە کۆڕی زیکری سۆفییان و شێخیش دواتر وەعزی دا بە دەروێش و سۆفییەکان، سەبارەت بە شێخایەتی و تەریقەت و زیکر و ئەوراد و ئەو تەرزە بابەتانە.

ئێمە حەوت فەقێ بووین، چوار هی گۆگجەلیل و موسڵ و دوو هی دەڤەری بەردەڕەش و دانەیەکیش، هی گوندی گربەویلی سەر بە شارەکەی [illegible]ڤیا بوو.

جا هەموو فەقێکان ئیسلامی ئاڕاستە بووین. باوەڕمان بە تەسەوف و شت نەبوو، شێخ و ئەو شتانەمان بە هەرتەقە و خوڕافە دەزانی، بەڵام ناچاربووین، لەبەر مەلا ڕزگاری سۆفیزم، بڕۆین بۆ کۆڕی زیکری سۆفی و دەروێشان.

کە ڕۆشتین شێخ(ح…)ی دەربەندی خانی لێ بوو، لەگەڵ کۆمەڵێک دەروێش و شتی خۆی، کاتێک دەروێشەکانی، شەش حەوت دەروێش زیاتربوون، کەوتە تەوقەکردن و ماچکردنی ئێمە، دانەیەکیان تەمەنی پەنجا ساڵێک دەبوو، دەروێشێکی تری لاواز و باڵابەرز بوو، کاتی تەوقە، توند دەستی گوشیم و لە ماچکردنەکەدا وەکو فەقێکانی تر، کاتێت کە سەرە گەیشتە من، ڕوومەتی خۆم بۆ بردە پێش، گوتی ڕوومەتت نا، ناو دەمت بێنە! کەوای گوت زۆر ترسام و نەمهێشت ماچی ڕوومەتیشم بکات.

دواتر کەڕۆیشتینەوە بۆ حوجرە، ئەوەم بۆ فەقێکان گێڕایەوە، دایانە قاقا و هەر گاڵتەیان پێ دەکرم و پێدەکەنین.

جا لەناو گەرمەی زیکرەکە و حەی حۆیەکەدا، گڵۆپیان کوژاندەوە، لە تاریکییان چاو چاوی نەدەبینی و دەروێش و سۆفییەکان و مەلا و شێخ، یەک بە دەنگ اللە اللە و حێ اللە و یا اللە و زیکریان دەکرد، ئێمەش دەمانقیڕاند و گاڵتەمان دەکرد و دەمانکرد بە ویقە ویق، تاریک بوو و دەنگمان تێکەڵ بە دەنگی ئەوانی تر دەبوو. دوور لە زیکر و تەهلیلەکە، وەکو مەسەلە کوردییەکە دەڵێ: سەگ خودانی خۆی نەداناسییەوە.

ئینجا دوای ئەو بەزمە وەک ئاماژەم بۆ کرد، شێخ وتار و وەعزی خۆی دەدا، ئێمەش لەژێر لێوەوە پێدەکەنین و گاڵتەمان بە قسەکانی یاشێخ و فشەمان بە وەزعەکەی دەهات.

کە هاتینەدەرەوە و دانیشتنەکە بە کۆتا هات، بۆ شۆخی بە فەقێکانم گوت: ئێمە هەموو فەقێی لوسکە و هەرزەکار و تازە گەنجین، کوڕە ژوورەکە زۆر تاریک بوو، گومانم بۆ درووست بووە، خۆ شوکور هەموان سەلامەتن؟

کەوام گوت، هەموان دایانە قاقا. بە حوکمی ئەوەی من پێشووتر(ڕشتەی مرواری) مامۆستا عەلائەدین سەجادیم خوێندبووەوە، کە چەندین نموونە و بەسەر هاتی کۆنی شێخ و مەلاو فەقێ و سۆفی و پیاوانی ئایینی، لەو بەزمەی تێدایه، بۆیە گومانێکی خراپ و سوئولزەنێکی خراپم لەو گلۆپ کوژاندنەو□ یە، لەمێشکا بۆ دروست ببوو.

مەلا ڕزگار، جارەک پێی گوتم: وەڵڵاهی مەلا شەماڵ، وابزانم فشەت بەو مەسەلەی دەروێش و شتانە دێت و تەقەی سەرت دێت؟ هەردووکمان دامانە قاقا گوتم: مامۆستا نوکتەکە ئەوەیە، ئێمە دەمانەوێ تۆ بکەین بە ئیسلامی و تۆش دەتەوێ ئێمە بکەیت بە سۆفی، دووبارە دامانەوە قاقا.

ئەوکات من ڕوانینەکی زۆر نەگەتیقم لەسەر تەسەوف هەبوو.

ناحەقیشم نەبوو، تەسەوفم لەو دەروێش و بەناو سۆفیانە و شێخە فێڵباز و کتێبەکانی (محەمەد جەمیل زینۆ)ی وەهابیزم و فەندەمەنتالیست و لەو ڕوانگە هەڵەکەی سەلەفیزمەکانەوە ناسی بوو.

دواتر کە مەسنەوی مەولانا و ئیحیائولعولومولدینی غەزالیم خوێندەوە، ئاشنای چیرۆکی عیشقی نێوان مەولانا و شەمسی تەبریزی بووم، لەسەر «ژیانی ڕابیعەی عەدەوی» و ئیشقی ڕابیعەم سەبارەت بە خوداوەند خوێندەوە و ئاشنای:«الفتوُحات المکیة» و «فصوُص الحِکَم»ی، «مەحیەددین ئیبن عەرەبی» بووم و لەسەر جونەیدی بەغدادی»، و «شێخ شەهابەددینی سوهرەوەردی»، و «بایەزیدی بوستامی»، «ئیبنولفاریز»، و «شێخ ئەبوسەعید ئەبولخێر» و «شێخ ئەبولحەسەنی خەرقانی» و «شێخ ئەبوبەکری شیبلی» و «ئەبوتالیبی مەککەیی»، و «عەینولقوزات هەمەدانی» و «سەنائی غەزنەوی» و «شێخ فەریدەددینی عەتاری نەیشابوری». و دەیان کەڵەپیاو و بیرمەند و عاریفی تری سۆفیزمی لەنموونەی ««حسەنی کوڕی مەنسووری بەیزاوی: مەنسووری حەلاج» خوێندمەوە.

بە قووڵی و تێڕامانەوە، موتاڵای مانای هەریەک، لە چەمکەکانی: عیشق و فەنابوون و تەریقەت و حەقیقەت و شەریعەت و «حیکمەتی ئیشراق» و «وحدة الوجود» م کرد، لە ڕوانگەی تەسەوف و سۆفیزمەکانەوە.

ئینجا بە تەواوی لە چییەتی و حەقیقەت و واتای: تەسەوف و عیرفان تێگەیشتم.

بارودۆخی تورکیا لە نێوان ساڵانی 1945- 1950.. زەیتون

جمیل ابراهیم

ساڵانی 1945-1950 بۆ گەڵی تورکیا زۆر گرنگبوو کە بەرەو فڕە پارتی هەنگاوینا، لەدوای ڕاگەیاندنی کۆماری تورکیا تاکو 1946 تورکیا هەر تاکە پارت بوو، گەر یەک دوو پارتیش هەبووبن بێجگە لە پارتەکەی مستەفا کەمال ئەتاتورک (کۆماری گەل) تەنها بەناوبوون و ڕۆلێکی وایان نەبوو، بەڵام کاریگەری جەنگی دووەمی جیهانی وایکرد نەک تەنها تورکیا بەڵکو جیهان دەست بە گۆڕانکاری بکات و واز لە دیکتاتۆریەت بهێنن و بەرەو دیموکراسی هەنگاو بنێن، بۆیە ئەمەش تورکیای ناچارکرد فڕە پارتی قبووڵ بکات.

لەوانیە فرە پارتی بۆ تورکیا کارێکی ئاسان نەبێت بەڵام چەند هۆکارێکی ناوخۆی و دەرەکی وایکرد تورکیا پێی قبووڵ بێت لەوانەش هۆکارە ناوخۆییەکان وەکو بێزاربوونی ئاشکرای هاوڵاتیانی تورک بەرامبەر بە دکتاتۆریەتی پارتی گەل و فەرمانڕەوایی تاک پارتی، زیادبوونی داواکاریەکان لە دژی ڕێگری کردن لە ڕۆژنامەکان و داواکاریەکان بۆ فراوانکردنی ئازادی و ڕێگەدان بە پارتی سیاسی،

لەدوای جەگی دووەمی جیهانی ئابووری تورکیا لەوپەڕی خراپی دابوو. بێجگە لە بێزاری خەڵک لەناو خودی پارتی گەلی کۆماریشدا ناڕازایەتییەکان سەری هەڵدا!، هەندێ لە ئەندامەکانی داوای چاکسازیان کرد هەر لە ناو پارتی کۆماری گەل، لەوانە (جەلال بایەر و عەدنان مندرێس و فوئاد کۆپەرلۆ و ڕەفیق کوراڵتان) لە 7ی حوزەیرانی 1945 ڕاپۆرتێکیان دەرکرد کە بە (ڕاپۆرتی چوار لایەنە) ناسرابوو، ڕەخنەیان لە پرۆگرامی ناوخۆی پارتی فەرمانڕەوا دەگرت و داوایان کرد چاو بەو یاسایانەدا بخشێنن کە دژی بۆچوونی دیموکراسی و ئازادیەکان بوون.

هۆکاری دەرەکیش هەبوون لەمانە دوای جەنگی دووەمی جیهانی سۆڤیەت دەیویست پێگەی خۆی لە گەرووەکانی بۆسفۆر و دەردەنیل بەهێز بکات، بەڵام تورکیا بەمە ڕازی نەبوو، ڕۆژئاواییەکانیش لە مەترسی سۆڤیەتدا بەتایبەتی ئەمریکا پاڵپشتی تورکیای کردو یارمەتی زۆری تورکیایدا بۆ ئەوەی بتوانێت لە بەرامبەر سۆڤیەت خۆی ڕابگرێت، یەکێک لە دیاردەکانی تری جەنگی دووەمی جیهانی لاوازی ئابووری کە زۆربەی وڵاتانی ئەوروپی و تورکیاشی گرتبووەوە ئەمەش مەترسی زۆری لێدەکرا لە بڵاوبونەوە بیری کۆمینیستی، تورکیا کەوتە ژێر فشاری سۆڤیەت. نەمانی توانای یارمەتی بەریتانیا بۆ تورکیا دژی سۆڤیەت، بۆیە تورکیا هانای بۆ ئەمریکا برد یارمەتیی دارایی پێشکەش بە تورکیای کرد بۆ ئەوەی نەبێتە پێگەی بڵاوبوونەوەی بیری چەپ، بەهۆی

یارمەتییەکانی ئەمریکا بە تورکیا ئەمەش تورکیای ناچارکرد گوێڕایەڵی ئەمریکا بکات دەست بکات بە گۆڕانکاری و فرە پارتی دەستی پێکرد.

هەر بۆیە حکومەت هەڵبژاردنی پەرلەمانی 1947 ی هێنایە پێش بۆ 21ی تەموزی 1946، لە ئەنجامی ئەم هەڵبژاردنەدا پارتی گەلی کۆماری 391 کورسی و پارتی دیموکرات 62 کورسی بەدەست هێنا ئەمەش بووە پارتێکی ڕکابەری پارتی گەلی کۆماری لە ململانێ کرد لەسەر دەسەڵات، لەماوەی یەکەم ساڵی کاری سیاسیدا توانی ببێتە دووەم پارتی تورکیا. ئەمە بەجگە لە پارتی دیموکرات چەند پارتی ترهاتنە ئاراوە گرنگترینیان.

پارتی گەشەپێدانی نەتەوەیی لە هەندێک لە نەتەوە پەرستە تورکەکان کە هەڵگری ڕێبازی ئاینی بوون پێکدەهات ئەم پارتە بەر لە پارتی دیموکرات درست بوو، بەڵام دوای ئەوەی ئە پارتە لە هەڵبژاردنەکاندا دەنگی نەهێنا لە ساڵی 1950 خۆی هەڵوەشاندەوە.

پارتێکی تر پارتی سۆسیالستی تورکی زیاتر لە پێنج پارتی سیاسی بەو ناوەوە دامەزران. پارتی کرێکاران و جوتیاران.

پارتێکی تری نەتەوەی کە بانگەشەی یەکێتی نیشتمانی و ڕێزگرتن لە پیرۆزییە ئاینەکانی دەکرد. لە ئەنجامی سەرهەڵدانی فرە پارتی لە تورکیا جارێکیتر بوار بۆ ئاین ڕەخسایەوە کە دەست بە جموجۆڵ بکاتەوە و کە مستەفا کەمال لە دوای ڕاگەیاندنی کۆماری تورکیا ئاینی زۆر ونکردبوو!، بەجگە لەمەش بەهۆی هاوکارییەکانی ئەمریکا بۆ تورکیا دەرفەتێکی باشیان لەپێش بوو بتوانن سود لەو یارمەتی داراییە وەربگرن بەڵام سەرەڕای ئەمەش نەیان توانی سود لێی وەربگرن وەکو پێویست، چونکە زۆریان خەرج دەکرد بۆ بواری سەربازی، ئەمەش بووە هۆی ناڕەزایی جوتیاران و جولانەوەی کرێکاری دژی سیاسەتی دەوڵەت ئەمەش شەڕی لێکەوتەوە و بووە هۆکارێک بۆ زیاتر گەشەکردنی ئۆپۆزسیۆن لە ژیانی سیاسی داهاتووی تورکیادا.

ئێوارانە -۳۰-.. سەردار جاف

دیسانەوە ئەم ئێوارە
ڕاڕایی لەم بووە قوتوولەیەکی چۆڵە دووکەڵە و
دەراندەرم دەگرێ
شاپێیتەیەکە هێزی بەرگریم پەرت پەرت دەکا

دوژمن تا دێ
گەمارۆ دەدا و هەڵمدەبڕێ
دیوارەکان پەرژینێکن لە بۆنی گوڵ
با نیگاکانت نوقمی ئەم چرا کپانەی ئارامی بێ
چوار دەورت بنواڕە
ئاوێنەیەکە ئاوێزانی توانەوەی بال□می* نەمامی بێ
کاتژمێری هەنگاوەکانم
رازەکان بە نێو بسکێکی ئاڵۆزا دەکا
قەفی نێرگەلەی خەمەکانم
لە روانینی تەپوتۆزە دوور مەودایدا
بە کەنار ئەستێرەیەکی لێخنی سۆزا دەبا
نیگای چاوەکانی رەهەندێکی شلوێیی هەیە
بە بازاڕی ئاسنگەرانی دڵمدا دەچێ
قەنارە بۆ رۆح هەڵدەدا و
چراگەلێکن بۆ من کزن
گوناهەکان هەر لە دوورەوە
گیول و دایک و باوک دەبینێ
هەناسەیەک پرسەکانی کاروان کوژەمە
ترپەی دڵێ بۆ ژنێ، تیلەی چاوەکان بۆ من دزن
خەتاباریم لە میهرەبانیتا نوقم بکە
چاوان بە دەوری خۆدا بگێڕە
مەستبوونت لە نێومدا بکە هەورێکی رەشبەڵەک
گریانی بە بارانم بسپێرە
بمئاخنە نێو دەریا روونەکەی سۆزتەوە
بەزەییەکانت پێ بگرێ
ئیدی لە پرسەی ترس و راڕایی رابکە
ماچەکان بە تیروشیرەکەی سەرجامەکە بنێرە
نها ئەو زاجڵە لە کوێ بێنم
لە بری نامە بەرەو خەرەندێ بمبا و
رەدووی تەدارەکی ئەو ژوورە کریستاڵییەم بکا
رامانەکانت بوونە ئەستێرەیەک و
لە خەیاڵی تەڵاقدراومدا گەمە دەکەن
دەبارێن و ئەو مەرگە تووی□ د□وەنێ دەدرێ
بۆ سەر ئەو لێو کاڵییەم دەبا
مروەتت بێ بۆ زەمەنێ وڕ و کاسم
خۆشمدەوێی خۆشەویسترین کەسم

٢١ / ٤ / ٢٠٢٣
ئەڵمانیا

نقاشێك لەسەر ژوانی خەیاڵ.. دڵکەش قادر

من و تۆ و تەنیاییمان
بووینەتە دوا هەواری خەیاڵ
بووینەتە دوا قامەتی ژوانێك
بووینەتە دوا دەوەزمەی ئەم گەردوونە
من و تۆ هەمیشە لە ماڵەکەی خەیاڵ دوا ژوان دەگرین و
دوا ماڵئاوایی لە چوونەوە دەکەین
من سەر بە ئەوجی تەنیاییم
تۆ سەر بە ماڵە پڕ شەڕابییەکەی سێوی
سێو خود خواردنەوەی منە لە سەر دەنگی ناسکی ژنبوون
خود خەیاڵێکی بیمارە
ژن، دارهەنارەکە لە باڵای باران و
بەجێهێشتنی فرمێسك
من شێتترین و
تۆ خەیاڵییترین ڕێگای ئاوریشمیت
تۆ
واتا گەڕانەوە
من واتا نەڕۆیشتن.
من و تۆ لەو پێکە دەنێشین ناومان ناوە
یەك و یەك ناكاتە دوو
من و تۆ لەو سەربازە دەچین
دڵی بە ژوانێك لە سەنگەری نەدیتن لێدەدات
دڵی تۆ
ماڵێکی ئەبەدییە و
سێوی من بەنی دەستی تۆی گرتووە
دەستی تۆ
نقاشێکە بە کێشانی تابلۆیەك لە خەیاڵەی من

تۆ، ئەبەدیترین جەنگاوەری بێ کوشتنی مەراق
بەدیار خالقییەوە
سەمات بۆ دەکەم
بەدیار خەمەوە گۆرانیت بۆ دەڵێم خەیاڵ.
سلێمانیی
دڵکەش قادر
•

تۆش بە جێمان دەهێڵی.. ستیڤان شەمزینی

زۆر دەمێک بوو بە هادی ئاشنابووم، پێموایە لە کۆتایی نەوەدەکاندا بوو، ئەوسا من شانۆگەرییەکم نووسیبوو بە ناوی "بازاڕی گوڵفرۆشی" و لە هۆڵی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی سلێمانی نمایش کرا، لە ڕۆژی سێیەمی نمایشدا ئاسایش هەڵیکوتایە سەر هۆڵەکە و نمایشیان راگرت، ئەوسا هادیم ناسی کە ئاسایشەکانی بە قسەکردنەوە خافڵاند تا من خۆم دەرباز بکەم، پاشتر هەر لە ساڵی 1999 شانۆگەرییەکی تری سەر شەقاممان پێشکەش کرد بە ناوی "فائیزەکان" ئەم شانۆگەرییەش ناوەڕۆکێکی قووڵی چینایەتی هەبوو بەشێکیش بوو لە چالاکییەکانی حزبی کۆمۆنیست بە بۆنەی یەکی ئایارەوە، من وەک ئەکتەر بەشداربووم، شانۆگەرییەکە نووسینی سیامەند ئەحمەد و دەرهێنانی شوان ئەڵماس بوو. دوای تەواوبوونی شانۆگەرییەکە هادی لە بەردەمم قوت بووەوە و ڕەخنەبارانی ڕۆڵەکەی کردم، وتی تۆ هەر بۆ ئەوە کراویت ڕۆڵی عاشق بگێڕیت نەک ڕۆڵی کۆمیدیی، چونکە تۆ باشترین ڕۆڵت گێڕا لە شانۆگەری ڕۆمیۆ و جولێتدا. قسەکەشی راست بوو من لەو شانۆگەرییەدا ڕۆڵی ڕۆمیۆم دەگێڕا بە گەواهیدانی بینەرانی ئەو شانۆییە کە ساڵی 1997 نمایشمان کرد سەرکەوتووانە ڕۆڵەکەم گێڕابوو.

بە هاتنی ساڵی 2000 و پەلاماردانی حزبی کۆمۆنیست لەلایەن یەکێتییەوە منیش سەری خۆم هەڵگرت بۆ دەرەوەی وڵات، ئیدی هادیم نەبینییەوە تا درامای گەردەلولی بەشی یەکەم، بە نزیکەیی لە ساڵی 2007دا جارێکی تر یەکترمان بینییەوە، ئەوەی لەودا نەگۆڕابوو پاش

ئەو دابەڕانە زەمەنییە گەرموگوڕییەکەی بوو، ئەگەرچی لە ڕێگەی عەریف حەمەتاڵەدا بەناوبانگ ببوو، بەڵام سادەییەکەی هەروەک سەرەتای خۆی بوو، لە کاتێکدا پێیتا پێیتا گەنجانم دەبینی دەهاتن وێنەیان لەگەڵ دەگرت. لەوێ بەدوا زۆربەی جار لە بەردەرکی سەرا یەکترمان دەبینییەوە، ئەم وێنەیەی دەیبینن دوا وێنەی من و هادییە ڕێک دوای یەکەم گەڕانەوەم بۆ کوردستان پاش نەشتەرگەرییەکەم لە ساڵی 2014دا، ئەو خۆی بانگی کردم وتی ستیڤان وەرە با وێنەیەک بۆ یادگاریی بگرین،، هەرچەند زۆر ماندوبووم بە دەست نەخۆشییەکەمەوە کە بە ڕووخساریشمەوە دیاربوو بەڵام نەمتوانی هیچ بڵێم و ڕێک چوومە لایەوە و قیت وەستام لە تەنیشتی، دوایی وتی ئەگەر گەڕایتەوە بۆ ئەوروپا سڵامی من بگەیەنە بە توانا ئەمین "چیرۆکنووس"، من بەم ڕێکنەکەوت توانا ببینم بەڵام هەواڵە پرسینە گەرموگوڕەکەی ئەوم پێ گەیاند لە ڕێگەی فەیسبوکەوە. نازانم توانا لەم سەردانانەی دواییدا چاوی پێی کەوتەوە یان نا؟ بەڵام ئەو هەموو مرۆڤێکی خۆشدەویست ئەوەی لەودا خوێندمەوە توانای لە هەموو کەس زۆرتر خۆشدەویست. من پاش ئەم دیدارە کورت و وێنەگرتنە بەم نەلوا نە هادی ببینمەوە نە بە ئازادیی سلێمانی لە ئامێزم بگرێتەوە. من هادی مەحمودم وەک خۆی و وەک هاوڕێ خۆشدەوێت، ئەم ئەغرکردنە لە ناکاوەی فرمێسکی پێ باراندم. بنوو هادی گیان، ژیان غەدری لێ کردیت بە ئومێدم مەرگ قەرەبووت بۆ بکاتەوە و ئاسوودە بە هەتاهەتایە بە ئارامی بنوویت.

ستیڤان شەمزینی
30/4/2023
کاتژمێر 4:17 بەرەبەیان

سەفەری دوا باڵندەی شار.. نەوزاد بەندی

ئەم لەو جۆرەیان بوو ، کە قسە خۆش بوو ، بەس گاڵتەجاڕ نەبوو ..قسەکانی توێکەدار بوون ، بەڵام جنێو نەبوون .. کاری ئەکرد بەڵام پارەی نەدەپەرست ..هونەرمەندێکی خاکی و میللی و مرۆڤپەروەر

بوو .. هەرگیز لە میدیاکان و لە بەنەکاندا بە ماڵ و سامان
نەکەوزاوەتەوە .. کەس نەیدەزانی کرێچییە ..ئاسایی بوو بەلایەوە
لەسەر شەقامێک سەوزە ومیوە بفرۆشێ ..ئەو لەبەر دەرگای
بەرپرسەکاندا ڕاوەستا و ..ماستاوی بە هیچ کەسێ نەکرد ، هەر
مایکەکیش ڕێی پێ بگرتایە ، بە سنگێکی فراوان و ..ڕوویەکی خۆشەوە
، هەموو پرسیارەکانیانی وەڵام دەدایەوە و حیسابی ئەوەی نەدەکرد
ئەم مایکە هی چ حیزبێکە و چ ئاغایەک خۆی بە خاوەنی دەزانێت ..
بەڵێ ، هونەرمەند دوو جۆرن ، هونەر فرۆش و هونەربیر .. ئەم
لەجۆری هونەر بیر بوو ..هونەر و بیرو باوەڕەکەی ئاوێتە بوون ،
هەر بۆیە هەمووان خۆشیان ویست ..ڕوخساری هەمووان به ووتەکانی بزە
و پێکەنینیان تیا ڕوا ..هەمووان بە مەرگی ناکاویی ، فرمێسکیان
ڕشت و توشی دڵتوندی و خەمباریی بوون ..ئەو تاکە هونەرمەند و تاکە
کەس بوو لەم کوردستانەدا بتوانێ هەموو حیزبەکان وا لێ بکا دوور
لە دروشمی حیزبی لە دەوری کۆببنەوە و گوێی لێ بگرن و خۆشیان بوێ
..ئەو تاکە کەس بوو ، بە هونەر و کەسایەتییە جوانەکەی ، جیاوازیی
نەهێشت ، دەوڵەمەند پێش فەقیر ، ئەیناسی ..دەسەڵاتدار پێش
بێدەسەڵات خۆشی ئەویست ..ئەو بە بێ ڕیکلام و بە بێ کلیل ، دەرگای
دڵی هەمووانی کردەوە و ..بۆ هەتاهەتایە ، باخچەی هونەرێکی پاک و
..کەسایەتییەکی سادە و جوانی لە ناخی هەمووان دا چاند ..
مەگەر خوا بزانێ چ خەمێکی گشتی ، چ دەردێکی سیاسی ، چ ئازارێکی
ئابووریی ، چ داخێکی گەندەڵکاران ، کاتژمێری دڵی ڕاوەستاندبێ ..
مەگەر خوا بزانێ ..
سەفەرت سەلامەت ، هادی گیان ..
خودا پاڵپشت و هاوکارت بێ ،عەریف حەمە تاڵەی ئازیز و خۆشەویست ..

نەوزاد بەندی